

Examen HAVO 2018

tijdvak 1
woensdag 16 mei
07.30 - 10.30 uur

Aardrijkskunde

Bij dit examen hoort een bijlage.

Gebruik De Grote Bosatlas, 54^e druk.

Dit examen bestaat uit 38 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 81 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Aanwijzingen voor de kandidaat

Je kunt dit examen maken met de 54^e druk van De Grote Bosatlas.

De kaartnummers in de vragen verwijzen naar de 54^e druk van de atlas.

Elke opgave bestaat uit enkele vragen. Bij elke vraag kun je, indien gewenst, de atlas gebruiken.

Opgave 1 De geglobaliseerde wereldeconomie

Bestudeer uit het bronnenboekje bron 1 en bron 2 die bij deze opgave horen.

Bestudeer atlaskaarten 240 A en D.

Bron 1 betreft een rapport van het IMF, gericht aan de leiders van de internationale samenwerkingsorganisatie G20.

Van de G20 wordt weleens gezegd dat het de 20 grootste economieën van de wereld zijn. Dit is niet correct, zoals ook blijkt uit atlaskaart 240 A.

- 1p **1** Welk land is wel in de top 20 van grootste economieën ter wereld maar is geen lid (ook niet via de EU) van de G20?

Gebruik de atlas.

In bron 1 benadrukt het IMF het belang van onderwijs en bijscholing. Volgens atlaskaart 242 A heeft India van alle landen van de G20 het hoogste percentage analfabetisme, zodat dit land op dit gebied nog veel verbetering kan maken.

Het bestrijden van analfabetisme in India heeft echter een aantal demografische factoren die hierbij een obstakel kunnen zijn.

- 6p **2** Zoek (en bereken) met behulp van je atlas de onderstaande demografische cijfers van India.

Leg per cijfer uit hoe het een obstakel kan vormen in het bestrijden van analfabetisme in India.

- Het totaal aantal inwoners;
- De natuurlijke bevolkingsgroei, in ‰;
- De verstedelijkingsgraad (of: urbanisatiegraad), in %.

Uit bron 1 blijkt dat de ontwikkeling van de wereldeconomie afhankelijk is van verschillende factoren, zoals van het economisch beleid van de Verenigde Staten.

Zo kondigde President Trump maatregelen aan die Amerikaanse consumenten moeten stimuleren om vooral Amerikaanse producten te kopen: America first!

- 2p **3** Beredeneer dat de doelstellingen van Trump, om Amerikaanse consumenten vooral Amerikaanse producten te laten kopen, overeenkomsten hebben met importsubsstitutie.

Landen kunnen, om hun eigen economie te beschermen, verschillende protectionistische maatregelen nemen.

- 4p **4** Geef twee voorbeelden van een protectionistische maatregel. Beschrijf per maatregel hoe deze de economie van een land kan beschermen.
- 1p **5** Leg uit dat protectionisme botst met de doelstellingen van organisaties zoals het IMF, de Wereldhandelsorganisatie (WTO) en de Wereldbank.

Bestudeer bron 2.

Bron 2 is een weergave van het centrum-periferie model maar is niet compleet.

- 1p **6** Welk element van het centrum-periferie model ontbreekt in bron 2?

In bron 1 staat omschreven dat ‘mensen die vooral last hebben van globalisering niet door protectionisme worden geholpen’.

Hiermee worden mensen bedoeld die leven in de zogenaamde periferie van de periferie, in bron 2 aangeduid met de letter D.

Deze mensen ondervinden vooral de nadelen van globalisering.

- 6p **7** Beschrijf drie verschillende situaties van mensen die leven in de periferie van de periferie en die vooral last hebben van globalisering.
- Beschrijf één situatie vanuit de ecologische dimensie, aan de hand van het begrip ‘afwenteling’;
 - Beschrijf één situatie vanuit de sociaal-culturele dimensie, aan de hand van het begrip ‘lingua franca’;
 - Beschrijf één situatie vanuit de economische dimensie, aan de hand van het begrip ‘duale economie’ (of: ‘dualistische economie’).

Opgave 2 Landschappen van de Verenigde Staten

Bestudeer uit het bronnenboekje bron 1 en bron 2 die bij deze opgave horen.

Bron 1 bestaat uit foto's van zes verschillende landschappen in de Verenigde Staten en bron 2 is een zogenaamde ‘blinde’ kaart van de Verenigde Staten, waarin de letters A t/m F zijn aangegeven.

- 3p **8** Schrijf de letters A t/m F onder elkaar op je antwoordblad en noteer per letter welke foto (1 t/m 6) uit bron 1 hierbij hoort.

Vergelijk uit bron 1 het landschap van foto 1 met het landschap van foto 2. Tussen deze landschappen bestaat een aanzienlijk leeftijdsverschil.

- 2p **9** Welk van deze landschappen, van foto 1 of van foto 2, is het oudste? Noem een argument voor je keuze.

- Bestudeer de verschillende landschappen van de Verenigde Staten van bron 1.
- 2p 10 Welk van deze zes landschappen is het jongste?
Noem een argument voor je keuze.
- 3p 11 Leg uit in welk landschap van bron 1 de grootste kans bestaat op massabewegingen.
Noem tevens een voorbeeld van een massabeweging.
- Menselijke activiteiten kunnen grote invloed hebben op landschappen.
- 3p 12 In welk landschap van bron 1 bestaat het grootste risico op verwoestijning, veroorzaakt door overbeweiding?
Geef de verklaring voor je antwoord in een oorzaak-gevolgrelatie.

Opgave 3 Mt. Fuji als symbool van Japan

Bestudeer uit het bronnenboekje bron 1 die bij deze opgave hoort.

Gebruik de atlas.

- Het grootste deel van Japan ligt op de Euraziatische plaat.
- 1p 13 Welke drie platen grenzen in de omgeving van Japan aan de Euraziatische plaat?
- Mt. Fuji is een stratovulkaan met explosieve erupties. Dit soort vulkanen ontstaat voornamelijk in subductiezones.
- 2p 14 Geef de verklaring voor het explosieve eruptietype van Mt. Fuji in een oorzaak-gevolgrelatie.
- Volgens bron 1 zijn tijdens de uitbarsting van Older Fuji gigantische volumes pyroklastisch materiaal uitgestoten.
- 1p 15 Geef een beschrijving van pyroklastisch materiaal.
- In bron 1 staat beschreven dat bij de uitbarsting van Older Fuji grootschalige modderstromen zijn gevormd.
- 3p 16 Beredeneer hoe modderstromen kunnen ontstaan bij vulkanische activiteit van Mt. Fuji.
- In bron 1 staan de jaartallen van door de mens geregistreerde activiteiten van Mt. Fuji.
- 2p 17 Leg uit wat het actualiteitsprincipe is.
Geef aan de hand van bron 1 een beschrijving van de toekomstige vulkanische activiteit van Mt. Fuji aan de hand van het actualiteitsprincipe.

Onder de lagen van uitvloeiingsgesteenten van Mt. Fuji zijn marine sedimenten aangetroffen, een bewijs dat Japan in het geologische verleden onder water lag.

In deze marine sedimenten zijn grotten ontstaan.

- 1p **18** In welk soort sedimentgesteente kunnen grotten ontstaan?

De grotten in de omgeving van Mt. Fuji hebben verschillende karstverschijnselen.

- 1p **19** Geef twee voorbeelden van karstverschijnselen.

Bestudeer de atlaskaarten op bladzijde 164.

De investeringen in risicobeheersing (hazard management) verschillen per regio in Japan.

Zo wordt, naast regio's met vulkanisme, ook relatief veel geïnvesteerd in het zuiden en in de kustgebieden.

- 2p **20** Welk risico bedreigt vooral het zuidelijk deel van Japan en welk risico bedreigt vooral het kustgebied van Japan?

Gebruik de atlas.

In bron 1 wordt Mt. Fuji omschreven als een heilige plek voor Japanners, die iedere Japanner eens in zijn leven moet beklimmen.

- 1p **21** Welke godsdienst overheerst in Japan en van welke hoofdgodsdiens is deze Japanse godsdienst afgeleid?

Opgave 4 De ontwikkelingen in Venezuela

Bestudeer uit het bronnenboekje bron 1 en bron 2 die bij deze opgave horen.

Bestudeer atlaskaart 245 C.

Stelling: 'De gespannen politieke situatie in Venezuela wordt vooral veroorzaakt door de lage wereldwijde olieprijs van de laatste jaren'.

- 3p **22** Leg bovenstaande stelling uit aan de hand van atlaskaart 245 C.

Zoals blijkt uit bron 1, wordt mensen die ondanks het negatieve reisadvies alsnog naar Venezuela reizen, geadviseerd om Amerikaanse dollars mee te nemen.

- 2p **23** Welke economische ontwikkeling van Venezuela heeft ertoe geleid dat Amerikaanse dollars er zo populair zijn?
Leg je antwoord uit.

Om de grote tekorten aan levensmiddelen tegen te gaan, heeft de Venezolaanse overheid de distributie onder controle gebracht met behulp van het leger.

- 3p **24** Beredeneer aan de hand van atlaskaart 239 D wat het effect is van bovenstaande maatregel op de voorziening van levensmiddelen voor de gemiddelde inwoner in Venezuela.
Leg daarnaast uit dat de informele sector in Venezuela door deze maatregel groeit.

De tekorten in Venezuela hebben voor de bevolking in de steden meer en grotere gevolgen dan voor de bevolking op het platteland.

- 1p 25 Wat is de belangrijkste reden voor het verschil in voedselvoorziening tussen de steden en het platteland van Venezuela?

Volgens bron 1 gaat sinds 2016 de grens met Colombia geleidelijk aan open. Deze grens is voor lange tijd dicht geweest.

- 2p 26 Welke van de drie voorwaarden van de interactietheorie van Ullman wordt beïnvloed door een dichte grens?
Leg je antwoord uit.

Ondanks de dichte grens tussen Venezuela en Colombia, met veel bewaking en controle, bestaat er een grote smokkel tussen deze landen.

- 2p 27 Leg uit dat het maken van een compleet dichte grens voor Venezuela niet realistisch is.
Geef in je uitleg zowel een fysisch-geografisch als een sociaal-geografisch argument.

Vergelijk beide kaarten van bron 2.

- 2p 28 Welke bron van inkomsten van Los Roques en Nationaal Park Canaima wordt (verder) bedreigd door het verscherpte reisadvies sinds maart 2017?
Leg je antwoord uit.

De slechter wordende situatie van Venezuela heeft verschillende demografische gevolgen.

- 2p 29 Welk effect heeft de situatie van Venezuela op de sociale bevolkingsgroei?
Leg je antwoord uit.

- 1p 30 Beschrijf, naast het effect op de sociale bevolkingsgroei, nog een ander demografisch gevolg van de situatie in Venezuela.

Opgave 5 Politiek in het Caribisch gebied

Bestudeer uit het bronnenboekje bron 1 die bij deze opgave hoort.

Uit bron 1 blijkt dat het Caribisch gebied een regio is die een gemeenschappelijk verleden deelt.

- 2p 31 Geef een beschrijving van dit gemeenschappelijk verleden aan de hand van de begrippen 'exploitatiekolonie' en 'imperialisme'.

Het definiëren van de Caribische regio kan volgens bron 1 op basis van verschillende kenmerken, bijvoorbeeld aan de hand van het klimaat.

- 2p 32 Geef een argument voor en een argument tegen het gebruiken van het klimaat als kenmerk om het Caribisch gebied te begrenzen.

In bron 1 wordt het Caribisch gebied in de ruimste zin begrepen, inclusief de Caribische eilanden en ook de landen Belize, Guyana, Suriname en Frans-Guyana.

- 2p 33 Noem vanuit de politieke dimensie een argument voor en een argument tegen de begrenzing van het Caribisch gebied in deze ruimste zin.

In het proces van dekolonisatie hebben de landen en eilanden van het Caribisch gebied verschillende stappen gezet op weg naar onafhankelijkheid.

In bron 1 worden hiervoor de volgende drie situaties onderscheiden: onafhankelijke landen, verbonden gebieden en afhankelijke gebieden.

- 2p 34 Welke van deze drie situaties is sinds 10-10-10 het best van toepassing op de BES-eilanden en welke situatie is het best van toepassing op Aruba, Curaçao en Sint Maarten?

In het proces van dekolonisatie speelt de nationale identiteit een rol. De nationale identiteit kan versterkt worden met bijvoorbeeld een eigen vlag, een eigen volkslied en allerlei maatregelen die de onderlinge verbondenheid vergroten.

- 1p 35 Welk Engelstalig begrip is van toepassing op het versterken van de nationale identiteit?

De drie verschillende situaties uit bron 1, onafhankelijke landen, verbonden gebieden en afhankelijke gebieden, hebben elk verschillende voordelen en nadelen.

- 2p 36 Welke situatie lijkt jou de beste voor het eiland waar jij woont? Onderbouw je mening met twee verschillende argumenten.

In bron 1 worden binnen het Caribisch gebied nog een 'failed state' en ook nog een van de laatst overgebleven communistische staten onderscheiden.

- 2p 37 Welk land is in het Caribisch gebied de 'failed state' en welk land is een van de laatst overgebleven communistische staten?

Caricom is een samenwerkingsverband dat integratie stimuleert tussen de leden.

De diversiteit binnen de Caricom bemoeilijkt de samenwerking.

- 2p 38 Noem twee verschillende voorbeelden van verschillen binnen de Caricom die de onderlinge samenwerking kunnen beperken.
- Noem een sociaal-cultureel voorbeeld;
 - Noem een sociaaleconomisch voorbeeld.